

Бібліографічний список

1. *Alchian A.* Production, Information Costs, and Economic/ *A. Alchian, H. Demsetz*// Organization. — American Economic Review 62(December 1972). — P. 777—795.
2. *Coase R.H.* The problem of social cost // Journal of Law and Economics. — 1960. — № 3. — P. 1—44.
3. *Furubotn E., Richter R.* The new institutional Economics. — Vol. I. — Hants: Edward Elgar Publishing, 1995. — 695 p.
4. *Matthews R.C.O.* The Economics of Institutions and the Sources of Growth// Economic Journal 96(December). — 1986. — 96:4. — P. 903—918.
5. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
6. Веб-сторінка дослідницького центру «The Heritage Foundation» — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.heritage.org

Стаття надійшла до редакції 14 січня 2013 р.

УДК 336.226.3

А. В. Пислиця, к.е.н.,
старший викладач кафедри фінансів,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ВПЛИВ КОНТИНГЕНТУ ПЛАТНИКІВ НА НАДХОДЖЕННЯ АКЦИЗІВ ДО ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена оцінці впливу на надходження ПДВ і акцизного податку до Зведеного бюджету України такого фактору як контингент платників цих податків. У статті проаналізовано кількість платників ПДВ і акцизного податку та їх склад, а також чинники, що впливали на їх динаміку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: акцизи, фискальна ефективність акцизів, економічна ефективність акцизів, податковий менеджмент, адміністрування податків, платники ПДВ, платники акцизного податку.

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена оцениванию влияния на поступления НДС и акцизного налога в Сводный бюджет Украины такого фактора как контингент плательщиков этих налогов. В статье проанализировано количество плательщиков НДС и акцизного налога и их состав, а также факторы влияния на их динамику.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: акцизы, фискальная эффективность акцизов, экономическая эффективность акцизов, налоговый менеджмент, администрирование налогов, плательщик НДС, плательщики акцизного налога.

ABSTRACT. This article assesses the influence of the composition of taxpayers on the VAT revenue and excise tax in Ukraine's budget. This article analyses the number of VAT payers, the excise tax and their structures as well as other factors that influence on their dynamics.

KEY WORDS: excise, fiscal effectiveness of excise, economic efficiency of excise, tax management, tax administration, VAT payers, payers of excise tax.

Первинною функцією податків є фінансова, одним з показників оцінки реалізації якої є фактичні надходження до бюджету. Податок на додану вартість і акцизний податок належать до основних бюджетоутворюючих податків в Україні та охоплюють, зокрема податок на додану вартість, широке коло платників. Тому виявлення та оцінка факторів впливу на надходження цих двох податків є актуальним і заслуговує на увагу.

У попередніх наших дослідженнях [1—3] ми зазначали, що на ефективність будь-якого податку як фінансову, так і економічну, впливають, перш за все, його елементи, серед яких є і платник податку [1, с. 32]. Визначення кола платників охоплює одразу кілька складових податкового менеджменту¹. Так, у процесі закріпленої діяльності визначається, хто має бути платником того чи іншого податку, основні етапи реєстраційних процедур. При плануванні та прогнозуванні податкових надходжень враховується показник кількості платників у попередніх періодах з врахуванням очікувань щодо його змін у майбутньому. Адміністрування податків, що також, до речі, є фактором впливу на ефективність податку, тісно пов'язане з роботою з платниками податків. Беззаперечно, коли мова йде про наповнення дохідної частини бюджету, важливо знати, хто його наповнює та реальну кількість платників кожного податку.

Платники акцизів були предметом дослідження, зокрема, А. Б. Дриги [5], В.І. Коротуна [6, 7], В.П. Синчака [8], М. С. Шаренка [9—11]. Однак подальшого наукового осмислення потребує питання впливу платників акцизів на ефективність справляння цих податків.

Мета статті — представити результати оцінки впливу контингенту платників на надходження ПДВ та акцизного податку до Зведеного бюджету України та виявлення резервів зростання фінансового ефекту від акцизів.

¹ Складові податкового менеджменту розглядаємо відповідно до підходу О. М. Тимченко [4].

Передусім дамо характеристику контингенту платників акцизів, оскільки зростання кількості платників при інших рівних умовах повинно сприяти збільшенню фіскальної ефективності акцизів. Розглянемо більш детально склад платників ПДВ і акцизного податку в Україні (рис. 1 і 2). Як видно з рис. 1., починаючи з 2003 року, загальна кількість платників ПДВ постійно знижувалась; кількість платників акцизного податку зменшувалась у 2003—2009 рр. (рис. 2).

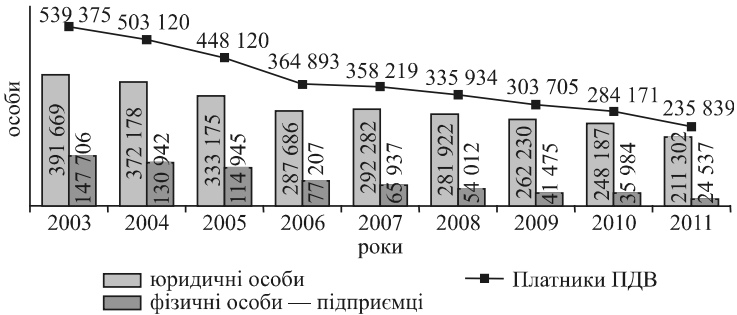

Рис. 1. Динаміка зареєстрованих платників ПДВ в Україні у 2003—2011 рр., осіб*

* Розроблено автором за даними ДПС України.

Суттєве скорочення за показником темпу приросту мало місце у 2006 р. порівняно з 2005 р. — (–32 %) по ПДВ і (–87 %) з акцизного податку. За абсолютним показником приросту максимум зменшення по ПДВ був досягнутий у 2006 р. (–37 738 платників), по акцизному податку — у 2004 р. (–474 платників).

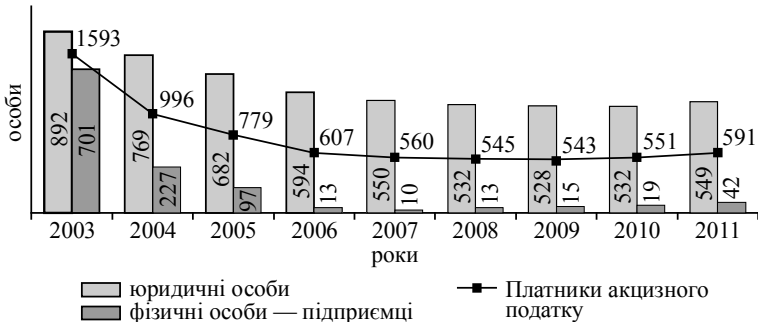

Рис. 2. Динаміка зареєстрованих платників акцизного податку в Україні у 2003—2011 рр., осіб*

* Розроблено автором за даними ДПС України.

Скороченню кількості платників ПДВ сприяло:

1) постійне підвищення встановленого законодавством порогу оподатковуваних операцій, що передбачає обов'язкову реєстрацію платником ПДВ; розширення з прийняттям Податкового кодексу України (стаття 184) переліку підстав (з 5 до 11) для анулювання реєстрації платником ПДВ; запровадження Податковим кодексом обмеження щодо добровільної реєстрації платником ПДВ (дане обмеження через деякий час було скасовано, що оцінюється нами негативно з позицій фіскальної ефективності ПВД);

2) проведення інвентаризацій платників ПДВ, за результатами яких було анульовано реєстрацію тих платників, які не задовольняли певним вимогам;

3) проведення податковими інспекторами бесід з суб'єктами господарювання, які бажали зареєструватися платниками ПДВ добровільно, спрямованих на запобігання реєстрації. Під час таких бесід, з'ясовувалось, на які обороти, оподатковувані податком на додану вартість, розраховує «кандидат» у платники. Крім того, у 2004–2005 рр., одночасно з інтенсифікацією проведення інвентаризацій платників ПДВ, камеральними податковими інспекторами була отримана негласна вказівка: роз'яснювати платникам наслідки реєстрації ними як платника ПДВ (подача звітності, бажано без від'ємного сальдо; висока ймовірність додаткових перевірок, у разі декларування сум ПДВ до відшкодування). Метою таких заходів було покращити статистичні показники діяльності податкової служби, а саме: надходження податку у розрахунку на одного платника (зрозуміло, що при штучному зменшенні кількості платників і незмінній сумі зібраного ПДВ, даний показник збільшувався). З одного боку, подібні дії податківців суперечили нормі законодавства про можливість добровільної реєстрації як платника ПДВ. З іншого боку, дійсно, існують платники ПДВ, які або не наповнюють бюджет цим податком, або взагалі не здійснюють господарську діяльність. Щодо таких осіб постає питання, про доцільність перебування їх на обліку, адже надходження ПДВ від них не покривають витрат на їх адміністрування: загальні адміністративні витрати, витрати на оплату праці інспекторів, які з ними працюють. Як правило, з такими проблемними платниками змушені працювати співробітники багатьох підрозділів: обліку платників, обліку податкових надходжень, виїзних і невиїзних перевірок, юридичного, податкової міліції, — всі вони періодично з'ясовують стан таких платників.

Кількість платників акцизного податку збільшилась у 2011 р. за рахунок виробників виноматеріалів, а також пива, діяльність яких не ліцензується [12, с. 9].

Щодо структури платників акцизів, залежно від статусу платника, зауважимо, що і по ПДВ, і по акцизного податку переважають платники-юридичні особи (рис. 3 і 4).

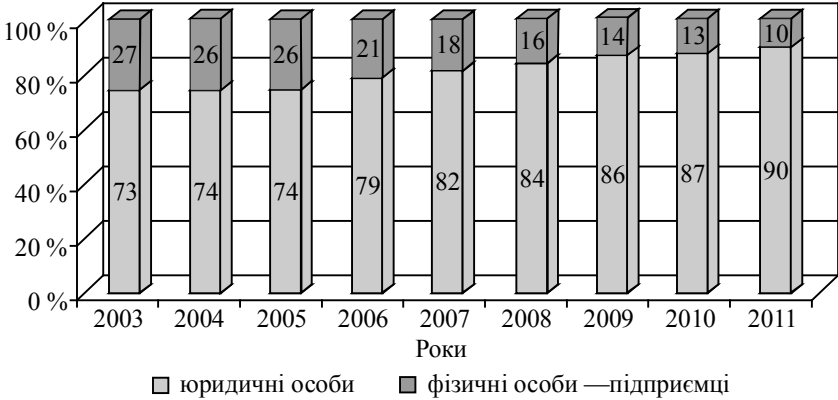

Рис. 3. Структура платників ПДВ в Україні у 2003—2011 рр., %*

*Розроблено автором за даними ДПС України.

При чому спостерігається тенденція до зростання їх частки протягом 2003—2011 рр. по ПДВ з 73 до 90 %, і особливо стрімко по акцизному податку — від 56 до 93 %.

На жаль, відсутня статистична інформація щодо надходжень ПДВ і акцизного податку окремо по юридичних і фізичних особах — підприємцях. Однак, і без цифр можемо стверджувати, що, традиційно, саме юридичні особи мають більші обороти і, відповідно, дають більші надходження.

З огляду на ефективність, важливим є не тільки абсолютний показник кількості платників у динаміці, співвідношення між платниками юридичними особами і фізичними особами — суб'єктами господарювання, але й відносний показник надходжень на одного платника (табл. 1). Виявлено, що разом зі зменшенням кількості зареєстрованих платників зростає сума нетто надходжень на одного зареєстрованого платника: по ПДВ від 23 тис. грн у 2003 р. до 537 тис. грн у 2011 р., по акцизному податку відповідно від 3 млн грн до 58 млн грн.

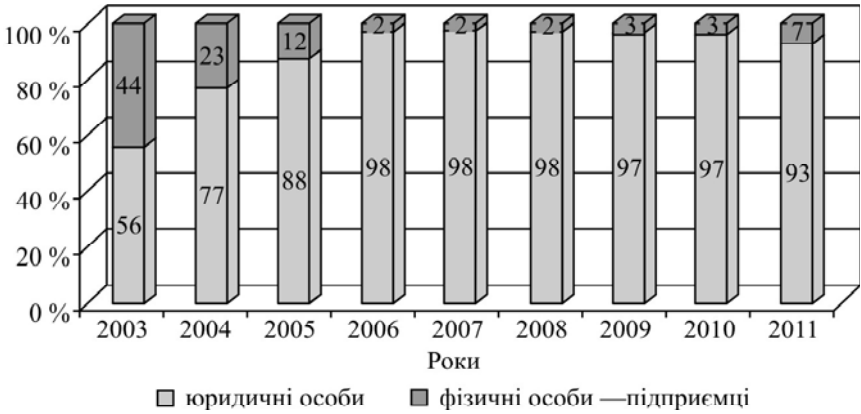

Рис. 4. Структура платників акцизного податку в Україні у 2003—2011 рр., %*

*Розроблено автором за даними ДПС України.

Таблиця 1

ДИНАМІКА НАДХОДЖЕНЬ ПДВ І АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ НА ОДНОГО ПЛАТНИКА В УКРАЇНІ У 2003—2011 рр., тис. грн/платника*

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Нетто надходження ПДВ на одного зареєстрованого платника ПДВ	23	33	75	138	166	269	279	304	537
Надходження акцизного податку на одного зареєстрованого платника акцизного податку	3 293	6 731	10 199	14 181	18 725	22 106	39 824	51 390	58 139

*Розроблено автором за даними ДПС України.

Отже, в Україні фіскальний ефект від акцизів зростає разом зі зменшенням кількості платників. Це дає підстави вважати, що, дійсно, з часом відсіюються неефективні з точки зору наповнення бюджету платники. Однак позбавлення суб'єкта підприємницької діяльності реєстрації як платника ПДВ або припинення діяльнос-

ті платника акцизного податку, негативно відображається на економічній ефективності, оскільки даний суб'єкт як контрагент господарської діяльності стає непривабливим для партнерів, унаслідок чого у нього можуть зменшуватися обсяги вироблених та реалізованих товарів, наданих послуг.

Крім того, важливою є інформація про частку платників, які сплачують податки, у загальній кількості зареєстрованих платників. На жаль, ДПС України оприлюднено таку статистичну інформацію лише за 1999 та 2000 роки (з 1999 до 2000 року вона скоротилася по ПДВ з 88,6 % до 83,3 %, а по акцизному податку з 84 % до 83 %), що не дає повного уявлення про стан платіжної дисципліни.

У результаті проведеного дослідження можемо зробити такі висновки:

1. Встановлено, що чисельність платників ПДВ постійно знижувалась протягом 2003—2011 рр. (відповідно з 539 375 до 235 839), кількість платників акцизного податку знижувалась у 2003—2009 рр. (відповідно з 1593 до 543), що було зумовлено, зокрема, проведенням інвентаризацій платників, законодавчими та адміністративними обмеженнями реєстрації платників ПДВ.

2. Розрахунками доведено, що в Україні фіскальний ефект від акцизів зростає одночасно зі зменшенням кількості платників. Це дає підстави вважати, що у процесі адміністрування знімаються з реєстрації неефективні з огляду наповнення бюджету платники, що підвищує фіскальну ефективність акцизів.

За результатами проведеного дослідження пропонуємо:

1) заборонити добровільну реєстрацію платником ПДВ, якщо при обсязі оподатковуваних оборотів за останні 12 місяців менше 300 тис. грн, частка постачання контрагентам-платникам ПДВ становить менше 50 % загального обсягу постачання (цим самим відновивши зміст першої редакції статті 182 Податкового кодексу України);

2) передбачити у Податковому кодексі України право на проведення тематичних перевірок тих платників ПДВ і акцизного податку, які не сплачують податки або сплачують незначні суми акцизів, використовуючи інформацію про вид діяльності платника, середній рівень сплати податків аналогічними платниками, що знаходяться у порівнюваних умовах, про обороти, прибутки, кількість працюючих, статутний капітал тощо.

Перспективи подальших наукових пошуків у даному напрямку пов'язані з дослідженням якісного складу платників ПДВ і ак-

цизного податку, а саме: частки платників, що не сплачують податки, у загальній кількості зареєстрованих і розподілом платників за галузями та видами діяльності, а також із оцінкою контингенту великих платників податків, оскільки саме вони дають левову частку податкових надходжень до бюджету.

Бібліографічний список

1. *Пислиця А.В.* Теоретичні підходи до трактування ефективності податків / А. В. Пислиця // Економіка та держава. — 2008. — № 10. — С. 30—33.

2. *Пислиця А.В.* Фіскальна ефективність акцизів: система показників, фактори впливу / А.В. Пислиця // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: наук. зб. — Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпат. нац. ун-ту імені Василя Стефаника, 2008. — Вип. IV. — Т. 2. — С. 101—110.

3. *Пислиця А.В.* Критеріальна оцінка економічної ефективності акцизного оподаткування / А. В. Пислиця // Інвестиції: практика та досвід. — 2008. — № 18. — С. 40—45.

4. *Тимченко О.М.* Дискусійні питання сутності та складових податкового менеджменту / О. М. Тимченко // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. пр. — К : КНЕУ, 2003. — Вип. 5. — С. 150—157.

5. *Дрига А.Б.* Непрямі податки в системі регулювання суспільного добробуту : дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Дрига Анатолій Борисович. — К., 2002. — 229 с.

6. *Коротун В.І.* Оптимізація акцизного оподаткування в харчовій промисловості : дис... канд. екон. наук : 08.00.08 / Коротун Володимир Іванович. — Ірпінь, 2009. — 224 с.

7. *Коротун В.І.* Трансформація специфічного акцизу в кодифікованому законодавстві України / В. І. Коротун // Менеджмент: Збірник наукових праць / Головний редактор А. І. Кредисов. — К., 2011. — Вип. 14. — С. 218—228.

8. *Синчак В.П.* Методичні засади реєстрації платників ПДВ в Україні / В. П. Синчак // Фінанси України. — 2011. — № 6. — С. 54—61.

9. *Шаренко М.С.* Правове регулювання платників акцизного податку / М. С. Шаренко // Форум права. — 2011. — № 3. — С. 854—857 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11smcrap.pdf>

10. *Шаренко М.С.* Деякі особливості реєстрації платників акцизного податку / М. С. Шаренко // Форум права. — 2012. — № 3. — С. 814—817 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12aomomc.pdf>

11. Шаренко М.С. Реєстрація платників акцизного податку / М. С. Шаренко // Юридична Осінь 2012 року. Зб. тез доп. та наук. повідомлень учасників всеукраїнської наук.-практ. конференції молодих учених та здобувачів, м. Харків. 13 листопада 2012 р. / За заг. ред. А. П. Гетьмана. — Х.; НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 2012. — С. 294—296.

12. Аналітична записка «Щодо динаміки показників Зведеної інформачії «Основні статистичні дані про діяльність державної податкової служби України» за 1 півріччя 2011 року». — 18 с. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: <http://www.business.ua/upload/news/economika.doc>

Стаття надійшла до редакції: 14 січня 2013 р.

УДК 336.717.137.3

Т. Г. Савченко, к.е.н., доцент,
доцент кафедри банківської справи
ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми

ОЦІНКА РІВНОВАГИ ПЛАТІЖНИХ БАЛАНСІВ КРАЇН, ЯКІ РОЗВИВАЮТЬСЯ

АНОТАЦІЯ. У даній статті запропоновано підхід до комплексної оцінки рівноваги платіжних балансів. Також проведено оцінку рівноваги платіжних балансів деяких країн, які розвиваються

КЛЮЧОВІ СЛОВА: платіжний баланс, рівновага платіжного балансу, макроекономічна рівновага

АННОТАЦИЯ. В данной статье предложен подход к комплексной оценке равновесия платежных балансов. Также проведена оценка равновесия платежных балансов некоторых развивающихся стран

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: платежный баланс, равновесие платежного баланса, макроэкономическое равновесие

ABSTRACT. Approach to the complex estimation of equilibrium balances of payments is offered in this article. The estimations of equilibrium balances of payments some emerging countries were also conducted

KEY WORDS: balance of payments, equilibrium of balance of payments, macroeconomic equilibrium

Вступ. Проблема оцінки рівноваги платіжного балансу країни характеризується перманентною актуальністю, яка постійно підвищується. Дане твердження обумовлюється посиленням тенде-